

Diagnoza obszaru

3.1. GRUPY SZCZEGÓLNIIE ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI STRATEGII ORAZ PROBLEMY I OBSZARY INTERWENCJI ODNOSZĄCE SIĘ DO TYCH GRUP

Przeprowadzone analizy dosyć jednoznacznie pokazują, że grupami, które są istotne z punktu widzenia realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju i w szczególności powinny być brane pod uwagę przy określaniu podmiotów zagrożonych różnorodnymi formami wykluczenia są przede wszystkim:

- bezrobotni w wieku 25-34 lata,
- młodzież wchodząca na rynek pracy,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- osoby zamieszkujące miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców.

Pierwsza zidentyfikowana grupa to **osoby bezrobotne w wieku 25-34 lata**, defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy, przez co zagrożona jest ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Grupa została wybrana ze względu na analizę bezrobocia na obszarze LGD, które jest bardzo wysokie – 21,4% w 2014 r. (przy 11,3 dla całego województwa). Wytypowana grupa bezrobotnych stanowi największy odsetek wśród bezrobotnych – 26,8%. Osoby w tym przedziale wiekowym charakteryzują się sporą elastycznością zawodową i gotowością do zmiany branży, dlatego też często decydują się na migrację zarobkową poza powiat człuchowski. Wsparcie dla tej grupy, w celu jej zatrzymania na obszarze LGD, będzie polegało na premiowaniu tych osób jako wnioskodawców lub uczestników projektów dotyczących otwarcia lub rozwinięcia działalności gospodarczej. Praca z grupą bezrobotnych będzie wymagała współpracy z urzędem pracy oraz ośrodkami opieki społecznej.

Kolejna grupa to **młodzież wchodząca na rynek pracy**, która ze względu na brak doświadczenia zawodowego i związane z tym problemy ze znalezieniem zatrudnienia zagrożona jest bezrobociem, a dalej wykluczeniem społecznym. Ponadto grupa ta charakteryzuje się największą mobilnością, co wpływa na wyludnianie się obszaru LGD (wskaźnik migracji na poziomie -5,8 na 1 000 mieszkańców w 2013 roku). W celu zatrzymania odpływu ludzi młodych z obszaru i ułatwienia im startu na rynku pracy, będą oni w LSR wspierani poprzez premiowanie ich jako osób zatrudnianych w wyniku realizacji wniosków polegających na rozwoju działalności gospodarczej oraz współpracy między podmiotami, a także jako wnioskodawców projektów dotyczących otwarcia działalności gospodarczej.

Osoby powyżej 50 roku życia, to grupa, której liczebność z roku na rok rośnie ze względu na zjawisko starzenia się społeczeństwa na obszarze powiatu człuchowskiego. Ze względu na zagrożenie wykluczeniem społecznym konieczna jest aktywizacja tej grupy wiekowej. W ramach LSR będą oni premiowani jako uczestnicy projektów miękkich – edukacyjno-szkoleniowych, co wpłynie na ich społeczne uaktywnienie.

Ostatnią grupą zidentyfikowaną jako zagrożona różnymi formami wykluczenia są **osoby zamieszkujące miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców**. Źródłem tego zjawiska jest właśnie miejsce zamieszkania oddalone od większych aglomeracji, w których znajdują się firmy handlowe i usługowe, infrastruktura publiczna i kulturalna oraz zakłady opieki zdrowotnej. Dodatkowym powodem wykluczenia tych osób jest utrudniona komunikacja między ich miejscem zamieszkania a większymi miejscowościami, spowodowana złym stanem dróg. Do grupy mieszkańców z małych miejscowości skierowane są prawie wszystkie działania zaplanowane w ramach LSR, które mają poprawić jakość komunikacji z innymi miejscowościami oraz dostępność infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej, a także ułatwić rozpoczęcie lub rozwinięcie działalności gospodarczej.

3.2. CHARAKTERYSTYKA DEMOGRAFICZNA OBSZARU

Teren, który obejmuje Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej pokrywa się z obszarem powiatu człuchowskiego. Ogółem w 2013 roku łączna liczba osób zameldowanych na tym terenie wyniosła 57 193 ludzi, w tym 28 296 mężczyzn i 28 897 kobiet.

Obszar realizacji LSR 2014-2020 obejmuje liczbę mieszkańców większą niż średnia liczba mieszkańców objętych LSR na lata 2007-2013 w województwie - średnia w województwie wynosi 57 063,50 ludności.

Tabela 1. Struktura liczebności w poszczególnych gminach powiatu człuchowskiego.

Gmina	Typ gminy	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców				Ogółem
			Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś	
Człuchów	gmina miejska	13	6 922	7 463	14 385	-	14 385
Czarne	gmina miejsko-wiejska	235	4 589	4 727	6 089	3 227	9 316
Debrzno	gmina miejsko-wiejska	224	4 568	4 704	5 232	4 040	9 272
Człuchów	gmina wiejska	361	5 472	5 246	-	10 718	10 718
Koczała	gmina wiejska	223	1 732	1 735	-	3 467	3 467
Przechlewo	gmina wiejska	244	3 188	3 135	-	6 323	6 323
Rzeczonica	gmina wiejska	275	1 825	1 887	-	3 712	3 712
RAZEM		1 575	28 296	28 897	25 706	31 487	57 193

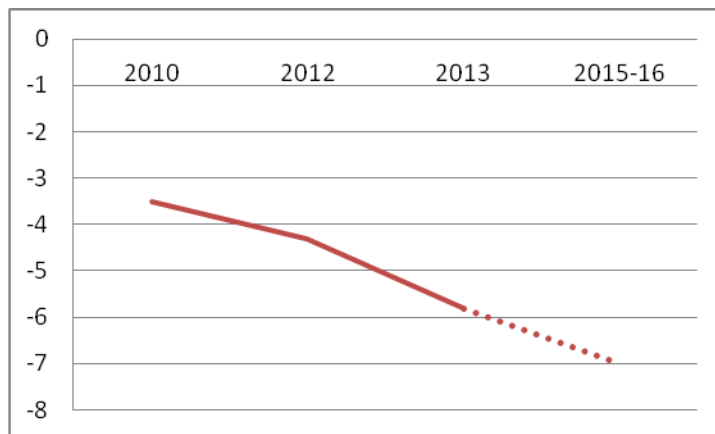
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Ludność zamieszkująca tereny zurbanizowane na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej wynosiła 44,9% (w roku 2013). Gęstość zaludnienia na terenie wynosi 36 osób na km² i jest znacząco mniejsza niż gęstość zaludnienia w całym województwie (125 osób na km²).

W powiecie człuchowskim zaobserwować można umiarkowany spadek liczby ludności o 490 osób na przestrzeni lat 2010-2013. Z 57 683 osób zamieszkujących obszar w 2010 roku, w 2013 pozostały 57 193 osoby. Spadek ludności na obszarze powiatu podyktowany jest między innymi ujemnym przyrostem naturalnym w latach 1998 – 2005 oraz ujemnym saldem migracji. W przypadku drugiego wymienionego wskaźnika rokrocznie odnotowuje się wzrost liczby osób emigrujących poza powiat (saldo na poziomie -5,8 na 1 000 mieszkańców w 2013 roku – wzrost o 2,3 na 1 000 mieszkańców w stosunku do 2010 roku). Osobami, które najczęściej migrują poza powiat są ludzie młodzi i wykształceni.

Obecnie odnotowuje się dość wysoki wskaźnik przyrostu naturalnego na poziomie 2,3 osoby na 1 000 mieszkańców w 2013 roku. Na tle województwa wynik ten jest stosunkowo wysoki (1,7 osoby na 1 000 mieszkańców – średnia w województwie). Niezbędne są jednak działania, które miałyby na celu zatrzymanie migracji i zmniejszenie ujemnego salda migracji.

Wykres 1. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1 000 ludności na obszarze LGD wraz z prognozą na lata 2015-2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Ludność w wieku produkcyjnym wynosi 65% mieszkańców całego obszaru LGD. Dodatkowo 20% wszystkich mieszkańców, to jednostki, które dopiero będą wchodzić na rynek pracy, bo znajdują się w wieku przedprodukcyjnym. W najbliższej dekadzie wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Będzie to efekt przechodzenia w stan emerytalny części populacji urodzonej w latach 60-tych. Jednocześnie liczba urodzeń nie jest w stanie zrekomensować spadku liczby osób w wieku produkcyjnym. Obecny stan jest

mocno skorelowany z ogólną sytuacją Polski – tendencją starzenia się polskiego społeczeństwa, ale także Europy. Wymusza to działania ukierunkowane na aktywizację osób starszych będących w grupie poprodukcyjnej.

Tabela 2. Struktura ludności pod kątem wieku produkcyjnego.

Grupa wiekowa	Ilość	%
ludność w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat)	11 430	20%
ludność w wieku produkcyjnym	37 027	65%
ludność w wieku produkcyjnym (w tym mobilnym)	22 694	40%
ludność w wieku poprodukcyjnym	8 736	15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

3.3. CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI I RYNKU PRACY OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA ZIEMI CZŁUCHOWSKIEJ

3.3.1. Uwarunkowania ekonomiczne

Według danych GUS liczba podmiotów w rejestrze REGON na 1 000 ludności od wyżu w 2010 r. charakteryzowała się spadkiem i późniejszym wzrostem. Liczba firm na obszarze działania LGD Ziemi Człuchowskiej jest coraz większa i obserwowana jest tendencja wzrostowa od 2012 roku. Pomimo to wskaźnik ten w 2014 r. na obszarze LGD (89) jest niższy niż dla całego województwa (120).

Tabela 3. Liczba podmiotów w rejestrze REGON na 1 000 ludności.

Obszar	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat człuchowski	90	91	87	88	89	89
Województwo pomorskie	112	114	113	116	118	120

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

W powiecie człuchowskim największą grupę pod względem liczby zatrudnionych stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające od 9 pracowników (w 2014 roku – 4 872 podmioty). Na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej nie ma podmiotów zatrudniających powyżej 1 000 osób.

Tabela 4. Podmioty wg wielkości zatrudnienia.

Zatrudnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
9 i mniej	4 875	4 987	4 767	4 809	4 842	4 872
10-49	197	206	201	179	177	181
50-249	47	42	41	45	43	43
250-999	6	6	6	6	7	7
ogółem	5 125	5 241	5 015	5 039	5 069	5 103

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej to zakłady osób fizycznych (w 2014 roku - 72% podmiotów). Trend ten utrzymuje się od kilku lat.

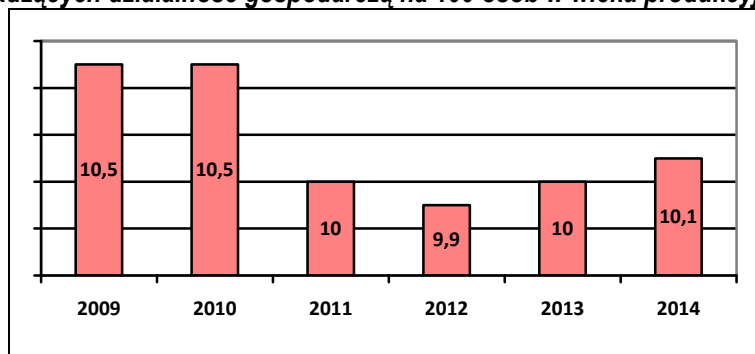
Tabela 5. Podmioty wg formy prawnej.

Rok	Przedsiębiorstwa państwowe	Spółdzielnie	Spółki handlowe	Spółki cywilne	Jednostki nie mające os. prawnej	Osoby fizyczne	Ogółem
2012	1	30	197	307	804	3 700	5 039
2013	1	30	205	311	814	3 708	5 069
2014	1	30	215	319	841	3 697	5 103

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Według danych GUS od 2011 roku wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi około 10 (waha się od 9,9 do 10,1). Wskazany parametr pokazuje, że przedsiębiorczość w regionie rośnie, po spadku w 2012 roku, jednak potrzebuje dodatkowej stymulacji, by przebić wskaźnik sprzed 2010 roku (10,5). Dla porównania wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie w 2014 roku wynosił 13,7. Liczba podmiotów gospodarczych i osób samozatrudnionych może wzrosnąć gdy wzrośnie liczba działań aktywizujących przedsiębiorczość i nakłaniających do podejmowania samozatrudnienia. Potwierdzeniem tego wniosku jest zgłoszony przez przedsiębiorców i mieszkańców podczas konsultacji problem dotyczący słabej oferty wspierania i rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu człuchowskiego, a także zbiurokratyzowany system prawny i podatkowy, który utrudnia lub nawet hamuje realizację różnych działań.

Wykres 2. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Największa grupa zarejestrowanych przedsiębiorców funkcjonuje w sektorze handlu (wg danych GUS z 2014 r. - 1 232 podmioty). W budownictwie i przetwórstwie działa kolejno 615 i 463 podmioty. Należy jednak założyć, że w sektorze przetwórstwa znaczna część działalności to produkcja wyrobów z drewna oraz korka (107 podmiotów) oraz produkcja metalowych wyrobów gotowych (75 podmiotów). W handlu, budownictwie, przetwórstwie oraz pozostałych branżach odnotowany jest spadek liczby podmiotów działających na rynku, związany z załamaniem w 2011-2012 roku. W kolejnych latach odnotowuje się wzrost, lecz pomimo tendencji wzrostowej, wskaźniki nie osiągnęły jeszcze wyniku z 2010 roku (5 125 podmiotów). Można jednak założyć, że w kolejnych latach nastąpi stopniowy lecz niewielki wzrost liczby podmiotów we wszystkich sektorach podyktowany ogólnym wzrostem tempa rozwoju gospodarczego.

Tabela 6. Podmioty wg grup rodzajów działalności PKD 2007.

Rodzaj działalności	2009	2010	2011	2012	2013	2014
handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1 390	1 376	1 273	1 257	1 252	1 232
<i>w tym handel detaliczny, z wyłączeniem pojazdów samochodowych</i>	957	922	839	829	814	790
budownictwo	624	623	610	610	611	615
przetwórstwo przemysłowe	477	499	453	451	450	463
<i>w tym</i>						
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka	110	116	111	108	103	107
- produkcja metalowych wyrobów gotowych	84	86	74	64	73	75
działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	382	390	398	419	421	423
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	275	311	316	321	326	287
pozostała działalność	1 977	2 042	1 965	1 981	2 009	2 083
ogółem	5 125	5 241	5 015	5 039	5 069	5 103

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Przedsiębiorcy na obszarze LGD mają do dyspozycji specjalnie wydzielone tereny inwestycyjne i strefy ekonomiczne, gdzie działalność gospodarcza może być prowadzona na preferencyjnych zasadach. Największe obszarowo tereny inwestycyjne znajdują się w Zielonym Parku Przemysłowym w Cierzniach (56 ha). Funkcjonuje tam podstrefa Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (9,87 ha), inkubator przedsiębiorczości (instytucja otoczenia biznesu) oraz kilkadziesiąt hektarów terenów inwestycyjnych położonych poza strefą. Drugim co do wielkości terenem jest podstrefa Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Zagórkach (15 ha). Analizując zagadnienie istnienia stref ekonomicznych, obserwuje się większe zainteresowanie przedsiębiorców terenami, położonymi wokół dużych regionalnych ośrodków miejskich.

Tabela 7. Strefy ekonomiczne na terenie LGD.

Strefa ekonomiczna	Podstrefa	Powierzchnia terenu inwestycyjnego	Lokalizacja
Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Podstrefa Debrzno	9,8736 ha	Cierznie
Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Podstrefa Czarne	7,9157 ha	Czarne
Pomorska Strefa Ekonomiczna	Człuchów	15 ha	Zagórki

Źródło: opracowanie własne.

3.3.2. Przedsiębiorczość społeczna

Na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej poza przedsiębiorstwami nastawionymi tylko na zysk, funkcjonują dwie spółdzielnie socjalne, których celem jest społeczna i zawodowa reintegracja członków spółdzielni. Jedną ze spółdzielni działających na obszarze jest Spółdzielnia Socjalna „Zielone Tulipany”, która prowadzi działalność z zakresu urządzania terenów zielonych. Natomiast Spółdzielnia Socjalna Solidum zajmuje się dochodzeniem roszczeń w zakresie odszkodowań z wypadków komunikacyjnych, w pracy, w rolnictwie, błędów w sztuce medycznej oraz prowadzi doradztwo finansowe w zakresie funduszy inwestycyjnych oraz doradztwo ubezpieczeniowe.

3.3.3. Potencjał rozwojowy obszaru

Z analitycznego punktu widzenia szczególnie ważne jest wskazanie branż gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju regionu. **Jako branże rozwojowe obszaru powiatu człuchowskiego określone zostały: branża turystyczna i okołoturystyczna, branża przetwórstwa przemysłowego, branża usługowa.**

Nie bez znaczenia w toku prowadzonych analiz o charakterze diagnostycznym były także konsultacje przeprowadzone z mieszkańcami. W celu uzyskania informacji dotyczących potrzeb i postrzegania kierunków rozwoju (z punktu widzenia mieszkańców), wykorzystano sondaż społeczny, który został przeprowadzony dwukrotnie na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej, na reprezentatywnych próbach kwotowych. Pierwsza z prób badawczych obejmowała swoim zakresem wszystkie gminy wiejskie i wiejsko-miejskie na terenie powiatu człuchowskiego. Druga z prób obejmowała miasto Człuchów.

Dla przeprowadzanych analiz szczególnie przydatne okazały się dane dotyczące postrzegania przez mieszkańców potencjalnych obszarów rozwoju obszaru. Analizy zebranych danych wykazały, że najczęstszymi odpowiedziami były: rolnictwo (18,6% wszystkich odpowiedzi) oraz turystyka (17,8% odpowiedzi). Co ciekawe dosyć częstym wskazaniem była także produkcja przemysłowa (14,7% odpowiedzi) oraz usługi (14,5% odpowiedzi).

Tabela 8. Szanse rozwoju regionu – wskazania mieszkańców obszaru LGD.

Kategorie	Odpowiedzi	
	N	Procent
rolnictwo	138	18,6%
rolnictwo ekologiczne	39	5,3%
przetwórstwo	36	4,9%
produkcja przemysłowa	109	14,7%
gospodarka leśna	80	10,8%
turystyka	133	17,8%
agroturystyka	65	8,8%
rękodzieło	26	3,6%
usługi	107	14,5%
inne	7	1,0%
ogółem	740	100,0%

Źródło: Badania własne na próbie kwotowej n=316 przeprowadzone na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej.

Spostrzeżenia mieszkańców dotyczące kierunków rozwoju pokrywają się z istniejącą specyfiką i zasobami regionu – jeziora, lasy, tereny uprawne.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że najbardziej rozwojową branżą na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej jest **turystyka** oraz **działalność około turystyczna**. Powiat człuchowski posiada bowiem walory przyrodnicze i kulturowe, które przyciągają z roku na rok coraz więcej turystów. Wzrost liczby odwiedzających teren LGD wymaga wsparcia dla firm świadczących usługi związane z obsługą turystów. Turystyka jest branżą, której rozwój obserwuje się w Polsce i na świecie.

Rozwojowym kierunkiem jest także **przetwórstwo przemysłowe** polegające głównie na **produkcji artykułów spożywczych i napojów** oraz **produkcji wyrobów z drewna oraz korka**. Z tą branżą przemawiają lokalne zasoby:

- lasy, jako źródło surowca - powierzchnia gruntów leśnych na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej w 2014 r. wynosiła 80 168 ha, w tym 79 689 ha stanowiły lasy (50,6% całkowitej powierzchni LGD),
- lokalne produkty rolne - powierzchnia gruntów ornych oraz sadów to 56 042 ha (35,6% całkowitej powierzchni LGD); dzięki czystemu środowisku na terenie powiatu człuchowskiego panują korzystne warunki do produkcji zdrowej żywności, na którą aktualnie występuje duże zapotrzebowanie w związku z modą na zdrowy styl życia.

Trzecia branża, w którą inwestowanie może przynieść regionowi rozwój jest **branża usługowa**, rozumiana szczególnie jako **usługi budowlane** oraz **sprzedaż hurtowa**. W handlu oraz budownictwie działa największa liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność, dlatego konieczne jest wsparcie rozwojowe dla tych podmiotów, aby utrzymały się na rynku.

3.3.4. Wskaźnik dochodu podatkowego

Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca LGD Ziemi Człuchowskiej (obliczony jako średnia z gmin tworzących obszar LGD) wyniósł 1 042,06 zł i jest niższy niż średni obliczony dla województwa pomorskiego – 1 221,68 zł.

Tabela 9. Dochód podatkowy na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2015 r.

Gmina	Dochód podatkowy na 1 mieszkańca gminy	Średnia z gmin LGD dochodu podatkowego gminy na 1 mieszkańca	Średnia z gmin województwa pomorskiego dochodu podatkowego gminy na 1 mieszkańca gminy
Człuchów (miasto)	1 266,07	1 042,06	1 221,68
Czarne	1 070,35		
Człuchów	917,16		
Debrzno	838,26		
Koczała	991,39		
Przechlewo	1 076,27		
Rzeczonica	1 134,95		

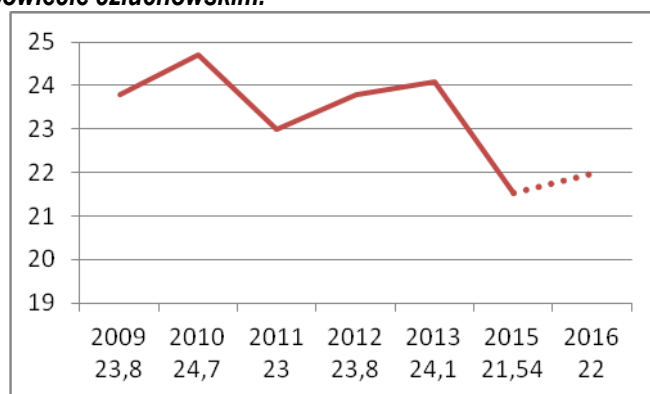
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Finansów. Wskaźniki dochodów podatkowych dla poszczególnych gmin, powiatów i województw na 2015 r. (Podstawą do wyliczenia wskaźników były dane o dochodach podatkowych za 2013 r.).

3.3.5. Bezrobocie

Na obszarze wdrażania LSR w 2014 r. odnotowano stopę bezrobocia na poziomie 21,4%. Jest ona bardzo wysoka w odniesieniu do całego województwa, gdzie wskaźnik ten wynosi 11,3%. Dla porównania wskaźnik dla całego kraju wynosi 11,4%. Oznacza to, że poziom bezrobocia jest poważnym problemem i wymaga strukturalnych działań zapobiegawczych dalszej eskalacji zjawiska.

Według danych z 2013 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem wyniosła 4 927. W roku 2014 liczba ta wyniosła 4 261. Wskaźnik ten uległ poprawie, choć może być to efektem dużej migracji.

Wykres 3. Poziom bezrobocia w powiecie człuchowskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl) oraz PUP w Człuchowie, Analizy i statystyki (www.pupczluchow.pl).

W 2013 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych w powiecie człuchowskim wyniosła 4 927 a ludność w wieku produkcyjnym była równa 37 027 ludności. Co daje 13,3% osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym. Dla porównania

w województwie wskaźnik ten wyniósł 7,8% osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym (114 148 bezrobotnych i 1 454 944 w wieku produkcyjnym).

Wskaźnik liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR (13,3%) przekracza średnią liczbę bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie (7,8%).

Tabela 10. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Kryterium		2009	2013
Powiat Człuchowski	Bezrobotni	5 064	4 927
	W wieku produkcyjnym	37 085	37 027
Województwo Pomorskie	Bezrobotni	100 267	114 148
	W wieku produkcyjnym	1 439 523	1 454 944
Powiat Człuchowski	% bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	13,7	13,3
Województwo Pomorskie	% bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	7,0	7,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Pod względem wykształcenia i posiadanych kwalifikacji przewidywalnie najmniejszą liczbę osób bezrobotnych stanowią osoby posiadające wykształcenie wyższe (259 osób), a największą grupę stanowią osoby bez kwalifikacji zawodowych tj. z wykształceniem podstawowym, niepełnym podstawowym, gimnazjalnym oraz ogólnokształcącym (1 794 osoby).

Tabela 11. Charakterystyka bezrobotnych pod względem poziomu wykształcenia.

Rok	Wyższe	Średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne, podstawowe, niepełne podstawowe
2009	165	975	489	1 779	1 656
2014	259	780	446	1 428	1 348

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Największą grupę bezrobotnych pod względem wieku stanowią osoby pomiędzy 25 a 34 rokiem życia (1 144 osoby w 2014 r.). Grupa ta ma największy udział w liczbie bezrobotnych od 2010 r. (25-27%). Jest to informacja zasługująca na szczególną uwagę, ponieważ osoby w tym wieku są zwykle bardziej elastyczne zawodowo i gotowe do zmiany branży, przyzwyczajeni i oczekiwani zawodowych. Oznacza to, że najbardziej pożądana wiekowo grupa zawodowa stanowi dominującą część bezrobotnych. Wskaźniki dla wszystkich grup rozkładają się dość równomiernie co oznacza, że wskaźnik dla tej zmiennej jest dość równomiernie rozproszony po całej populacji osób bezrobotnych. Najmniejszą grupę stanowią osoby powyżej 55 roku życia (630 osób w 2014 r.). Jednak udział tej grupy w liczbie bezrobotnych stale rośnie od 8% w 2009 r. do 15% w 2014 r. Niestety ta grupa jest jednocześnie najbardziej zagrożona długotrwałym bezrobociem ze względu na okres ochronny i niechęć pracodawców do zatrudniania osób w tym wieku. Najczęstszymi przyczynami jakie są podawane to mała elastyczność i mobilność zawodowa, ograniczenia prawne wobec osób zatrudnionych w okresie ochrony przedemerytalnej, słabsze zdrowie oraz mniejsze kwalifikacje i gotowość do zmian względem młodszych pracowników¹.

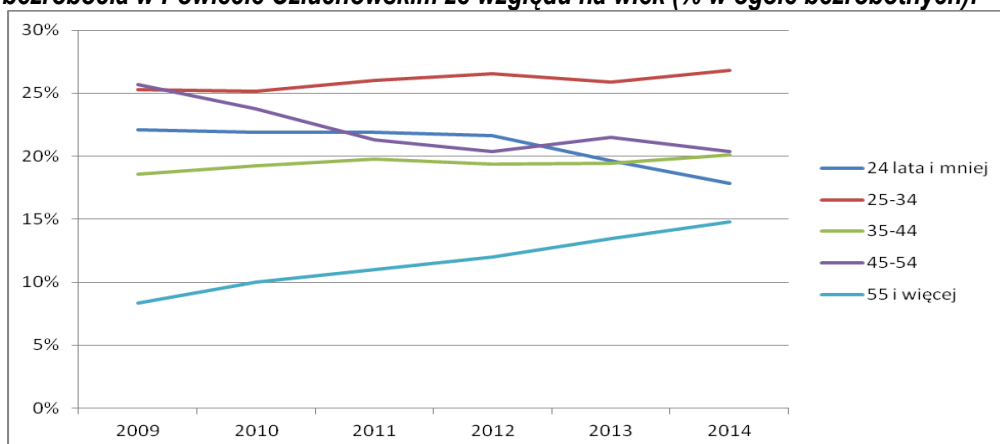
Tabela 12. Poziom bezrobocia ze względu na wiek.

Rok	24 lata i mniej	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
2009	1 118	1 282	942	1 300	422
2014	760	1 144	858	869	630

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

¹ Badania własne w ramach projektu Witryna Pracy 50+, 2012 rok.

Wykres 4. Poziom bezrobocie w Powiecie Człuchowskim ze względu na wiek (% w ogóle bezrobotnych).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Pod względem miejsca zamieszkania wg danych z 2014 roku najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowią osoby z regionów wiejskich. Jest ich aż 2 600 (61% ogółu bezrobotnych). Drugą bardzo liczną grupą są kobiety (2 307). Znaczną grupę stanowią również osoby nie podejmujące dotychczas pracy zawodowej (754 osoby) oraz posiadający prawo do zasiłków (870 osób). W przypadku grupy nie posiadającej doświadczenia zawodowego pracownicy mogą być odbierani przez pracodawców jako grupa stosunkowo mało wartościowa na rynku pracy.

Tabela 13. Charakterystyka bezrobotnych.

Rok	Ogółem	W tym				
		kobiety	dotychczas niepracujący	zamieszkali na wsi	zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy	posiadający prawo do zasiłku
2009	5 064	2 835	855	3 062	147	1 260
2014	4 261	2 307	754	2 600	101	719

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

3.3.6. Rynek pracy

Liczba pracujących w powiecie wyniosła w 2013 roku 12 486 osoby, w tym 6 066 to kobiety. Wskaźnik z 2009 roku był nieco wyższy (12 584 osoby). Najwięcej osób pracuje w sektorze usług (3 745 osób). 3 496 osób pracuje w sektorze przemysłu i budownictwie. Trzeci w kolejności sektor zatrudniający najwięcej osób to rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 3 240 osób.

Tabela 14. Podział pracujących – liczba i sektory gospodarcze.

Rok	Pracujący		Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości	Pozostałe usługi
	ogółem	w tym kobiety					
2009	12 584	5 592	2 876	4 188	1 620	440	3 460
2013	12 486	6 066	3 240	3 496	1 584	421	3 745

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Stosunek osób pracujących do bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy na rok 2013 wygląda następująco: pracujący - 12 486, niepracujący – 4 927. Na jednego pracującego przypada 0,4 bezrobotnego.

3.4. DZIAŁALNOŚĆ SEKTORA SPOŁECZNEGO

Społeczność powiatu człuchowskiego charakteryzuje się niską aktywnością, co objawia się małą ilością inicjatyw dotyczących życia społecznego i rozwoju obszaru (m.in. w zakresie lokalnych tradycji, zwyczajów, historii, zagospodarowania terenów, wspólnej organizacji czasu wolnego). Wskazują na to statystyki prowadzone dla całego województwa pomorskiego przez Operatorów Funduszu Akumulator Społeczny, którego celem jest wspieranie oddolnych inicjatyw (projektów) dotacjami w wysokości do 5 tys. zł. Z terenu powiatu człuchowskiego w 2014 r. wpłynęło 10 wniosków, podczas gdy średnia liczba wniosków w województwie, które wpłynęły z jednego powiatu wyniosła 23,7. Także w 2015 r. liczba złożonych wniosków z powiatu człuchowskiego (11) była niższa niż średnia dla województwa (33,4).

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej w 2013 r. funkcjonowało 112 organizacji pozarządowych. Ponad 50% z nich zarejestrowanych jest w Krajowym Rejestrze Sądowym (fundacje i stowarzyszenia). Pozostałe organizacje zarejestrowane są w starostwie powiatowym (stowarzyszenia, kluby sportowe) lub działają jako grupy nieformalne.

W 2015 roku liczba organizacji pozarządowych nieznacznie wzrosła, co oznacza, że mieszkańcy chcą działać na rzecz lokalnej społeczności i są otwarci na współpracę. Jednakże brak na terenie powiatu człuchowskiego centrum wsparcia organizacji pozarządowych, powoduje, że nie mają gdzie się udać po poradę, otrzymać pomoc i zostać zachęceni do dalszego działania. Rolę takiego centrum może pełnić LGD, która animuje lokalną społeczność, inicjuje powstawanie partnerstw lokalnych, prowadzi bezpłatne doradztwo i będzie przyznawać małe dotacje dla organizacji (granty).

Dodatkowym argumentem pretendującym LGD Ziemi Człuchowskiej do roli centrum wsparcia organizacji pozarządowych jest fakt, że skupia ona członków organizacji pozarządowych całego powiatu człuchowskiego. Członkowie założyciele LGD brali też aktywny udział przy tworzeniu w 2009 r. Powiatowej Rady Organizacji Pozarządowych. Ponadto członkowie założyciele LGD reprezentują powiat w Pomorskiej Radzie Organizacji Pozarządowych. Udział w tych strukturach wpływa na wymianę doświadczeń i zwiększa skuteczność LGD w zakresie integracji i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

LGD Ziemi Człuchowskiej ściśle współpracuje z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej, który prowadzony jest przez jednego z członków założycieli LGD – Stowarzyszenie „Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno”. Wspólne aktywne działanie wpływa na efektywniejsze animowanie lokalnej przedsiębiorczości społecznej na terenach wiejskich, promowanie idei partnerstwa oraz wspieranie współpracy między istniejącymi i powstającymi partnerstwami, a także inkubację podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

3.5. UWARUNKOWANIA PRZESTRZENNE I OSADNICZE

Jak już wspomniano wcześniej teren, który obejmuje Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej pokrywa się z obszarem powiatu człuchowskiego.

Istniejący układ osadniczy obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej został ukształtowany historycznie w procesie rozwoju osadnictwa od początków wczesnego średniowiecza. Jest to układ typowy dla Pomorza Środkowego oparty o model biegunowo-satelitarny. Miejscowości posiadające prawa miejskie, były w czasach krzyżackich ważnymi punktami strategicznymi komturii człuchowskiej. Człuchów z zamkiem pełnił rolę centrum administracyjnego, natomiast Czarne i Debrzno stanowiły centra handlowe okolicznych wsi. Pozostałe miejscowości, były wsiami chłopskimi i kościelnymi oraz dobrami szlacheckimi i rycerskimi. Układ tych wsi uległ zmianom w drugiej połowie XX wieku, kiedy to na obszarze powiatu człuchowskiego powstały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Wraz z nimi nastąpił rozwój zabudowy wielorodzinnej w formie skupisk blokowych.

Obecnymi dokumentami kreującymi politykę przestrzenną gmin i miast powiatu człuchowskiego są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Dokumenty te są wiążące dla władz gmin i miast przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, których na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej jest ok. 26.

Aktualnie wg danych GUS obszar LGD, to 157 527 ha, z czego połowę powierzchni stanowią lasy (50,6%). Użytki rolne i ekologiczne stanowią 65 895 ha (w tym 56 042 ha stanowią grunty orne i sady). Dane te jednoznacznie pokazują, że analizowany

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

teren pod względem układu przestrzennego zdominowany jest przez tereny rolnicze i leśne. Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2014 r. tereny przemysłowe stanowią zaledwie 147 ha (0,1%), a tereny mieszkaniowe 452 ha powierzchni (0,3%).

Tabela 15. Powierzchnia geodezyjna obszaru LGD wg. kierunków wykorzystania.

Kierunki wykorzystania	Powierzchnia	
	ha	%
użytki rolne i ekologiczne	65 895	41,8
w tym: <i>grunty orne i sady</i>	56 042	35,6
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	80 168	50,9
w tym: <i>lasy</i>	79 689	50,6
grunty pod wodami	3 290	2,1
grunty zabudowane i zurbanizowane	4 318	2,7
w tym:		
<i>tereny mieszkaniowe</i>	452	0,3
<i>tereny przemysłowe</i>	147	0,1
nieużytki	3 393	2,2
tereny różne	463	0,3
ogółem	157 527	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

3.5.1. Dostępność komunikacyjna i sieć drogowa obszaru

Na terenie LGD istnieje stosunkowo dobrze rozbudowana sieć dróg. Przez teren LGD przebiegają 2 drogi krajowe (22 i 25) będące połączeniem na liniach Koszalin – Warszawa i Berlin – Królewiec. Przez teren powiatu człuchowskiego biegną też drogi wojewódzkie: 188, 201 i 202 oraz dobrze rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych. W ostatnich latach znacząco poprawił się stan dróg powiatowych. Zdecydowanie w najgorszym stanie technicznym są drogi wojewódzkie i gminne.

Drogi gminne w powiecie człuchowskim to w przeważającej ilości drogi o nawierzchni gruntowej (38,2 km na 100 km² powierzchni). Ilość dróg gminnych o nawierzchni twardej i twardej ulepszonej to tylko 12,9 km na 100 km².

Szansą na poprawę infrastruktury drogowej są dostępne środki unijne.

3.5.2. Infrastruktura kulturalna

W 2013 roku zanotowanych zostało 2 487 osób na jedną placówkę biblioteczną. Wskaźnik ten poprawia się rokrocznie. W 2011 roku przypadło 2 875 osób na jedną placówkę. W każdym kolejnym roku rośnie również nieznacznie liczba czytelników bibliotek. W 2010 roku wskaźnik wynosił 140 czytelników na 1 000 ludności. W 2013 roku liczba osiągnęła poziom 148. W Powiecie Człuchowskim znajduje się 6 ośrodków kultury (domy kultury). Podobnie jak w innych obszarach wskaźniki liczby członków klubów, zespołów artystycznych uczestników organizowanych imprez i liczebności tych imprez osiągały wysokie wskaźniki w roku 2011, a po stosunkowo dużym spadku w kolejnych latach stopniowo wykazują trend stopniowego wzrostu. Oznacza to, że infrastruktura i aktywność kulturalna nie rozwija się, a jest obecnie odbudowywana do poziomu sprzed 4 lat.

Przekonanie o niewystarczającej infrastrukturze kulturalnej wyrażali także mieszkańcy podczas konsultacji. Ten problem szczególnie artykułowali mieszkańcy małych miejscowości, którzy mają znacznie utrudniony dostęp do infrastruktury kulturalnej, ponieważ często znajduje się ona poza ich miejscem zamieszkania lub oferta programowa w istniejących obiektach jest niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb.

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Tabela 16. Charakterystyka dostępu do infrastruktury kulturalnej w 2013 roku.

Rodzaj wskaźnika	Liczba
Ludność na jedną placówkę biblioteczną	2 487
Księgozbiór bibliotek na 1 000 ludności	4 842
Czytelniczy bibliotek na 1 000 ludności	148
Wypożyczalnia księgozbiorów na 1 czytelnika w woluminach	23,2
Domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice	6
Liczba organizowanych imprez	434
Szacunkowa liczba uczestników imprez	87 330

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl).

3.6. HISTORIA OBSZARU I DZIEDZICTWO KULTUROWE

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej charakteryzuje się stosunkowo dużą różnorodnością kulturową, która wynika z faktu tworzenia się dzisiejszych społeczności lokalnych w oparciu o ruchy migracyjne następujące po zakończeniu II wojny światowej. W skład tworzących się społeczności wchodzi dziś zarówno potomkowie repatriantów z kresów wschodnich, przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych (mniejszość ukraińska, łemkowska) oraz ludności autochtonicznej, która pozostała na analizowanym obszarze po II wojnie światowej. Mieszanka różnorodności kulturowych, etnicznych i narodowościowych sprawiła, że na zachodzące przez dziesięciolecia procesy tożsamościowe miały wpływ stosunkowo duże odrębności kulturowe. Odzwierciedleniem różnorodności jest dziś wspólne funkcjonowanie na terenie powiatu człuchowskiego różnych wspólnot wyznaniowych. Zdecydowanie najliczniejszymi z nich są katolicy i grekokatolicy.

Analizowany obszar charakteryzuje się także bogatą historią oraz licznymi zabytkami kultury materialnej. Zdecydowanie największym z nich jest średniowieczny zamek w Człuchowie. Warownia ta była drugim po Malborku pod względem wielkości zamkiem Zakonu Krzyżackiego. Wybudowana w 1320 roku twierdza zachowała się do dziś tylko w części. Wykonane prace renowacyjne sprawiły jednak, że rok rocznie przyciąga on tysiące turystów i jest najbardziej rozpoznawalną wizytówką Człuchowa. Ślady bytności na tych terenach Zakonu Krzyżackiego widoczne są do dziś także w Debrznie, gdzie zachowały się średniowieczne mury obronne oraz tzw. baszta czarownic (poddana renowacji w 2014 roku) oraz w Czarnem, gdzie także widoczne są pozostałości średniowiecznego zamku.

Przez obszar LGD przebiegał szlak historyczny „droga margrabiów”, który krzyżował się ze szlakiem handlowym prowadzącym nad Morze Bałtyckie.

Na terenie powiatu człuchowskiego znajduje się także kilka wartościowych historycznie obiektów sakralnych. Ślady kultury materialnej uwidaczniają też liczne pozostałości po założeniach dworsko - parkowych. Jednymi z najlepiej zachowanych są: kompleks dworsko-parkowy w Gockowie, Płaszczycy oraz pięknie utrzymany pałac i park w Wandzinie. Ogółem na terenie całego LGD Ziemi Człuchowskiej znajduje się 50 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Mieszkańcy LGD Ziemi Człuchowskiej podczas konsultacji zwrócili uwagę, że zachowanie istniejącego lokalnego dziedzictwa wymaga środków na jego odbudowę, renowację i restaurację, ponieważ część zabytków powiatu człuchowskiego znajduje się w złym stanie. Istotną kwestią, która pojawiła się podczas dyskusji, jest słaba promocja obiektów zabytkowych oraz niewystarczające ich oznakowanie. Ważną sprawą zgłoszoną przez mieszkańców, o której zabrakło informacji w pierwotnej diagnozie, są miejsca pamięci i pomniki, które są „żywymi lekcjami” historii obszaru, a o które także należy zadbać.

Tabela 17. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Lp.	Nazwa zabytku	Wiek	Miejscowość	Gmina
1	kościół filialny p. w. Św. Rodziny wraz z otoczeniem	XVIII	Bińcze	Czarne
2	park dworski	XIX	Bińcze	Czarne
3	kościół parafialny p. w. Wniebowzięcia NMP wraz z otoczeniem	XVIII	Czarne	Czarne
4	cmentarz wojenny jeńców rosyjskich 1914-1918	XX	Czarne	Czarne
5	ruiny zamku	XIV	Czarne	Czarne

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Lokalna Grupa Działania
Ziemi Człuchowskiej

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Lp.	Nazwa zabytku	Wiek	Miejscowość	Gmina
6	kościół parafialny p. w. Chrystusa Króla wraz z otoczeniem	XVII-XVIII	Krzemieniewo	Czarne
7	kościół filialny p. w. Św. Andrzeja wraz z otoczeniem	XVIII	Nadziejewo	Czarne
8	kościół filialny p. w. Matki Boskiej Częstochowskiej wraz z otoczeniem	XVII	Raciniewo	Czarne
9	kościół filialny p. w. Św. Tadeusza Judy wraz z otoczeniem	XVII	Sierpowo	Czarne
10	zespół pałacowy wraz z parkiem	XIX-XX	Wyczechy	Czarne
11	kościół filialny p. w. Świętej Trójcy	XX	Barkowo	Człuchów
12	chata podcieniowa nr 16	XIX	Brzeźno	Człuchów
13	kościół parafialny p. w. Świętego Krzyża	XIX	Dębica	Człuchów
14	kościół filialny p. w. Nawiedzenia NMP wraz z otoczeniem	XV, XVIII	Głędowo	Człuchów
15	kościół filialny p. w. Św. Andrzeja	XVIII	Kiełpin	Człuchów
16	kościół filialny p. w. Św. Jakuba Apostoła	XVIII	Krępsk	Człuchów
17	kościół parafialny p. w. Świętej Trójcy wraz z otoczeniem	XVIII	Polnica	Człuchów
18	park dworski	XIX	Stołczno	Człuchów
19	układ urbanistyczny Miasta Człuchowa		Człuchów	m. Człuchów
20	kościół parafialny p. w. Św. Jakuba Apostoła	XVII-XX	Człuchów	m. Człuchów
21	zespół zamku krzyżackiego wraz z parkiem, fosami, starymi murami kamiennymi	XIV, XIX	Człuchów	m. Człuchów
22	park miejski „Lasek Luizy”	XIX	Człuchów	m. Człuchów
23	fragment parku miejskiego „Lasek Luizy” z kładką bagiennej	XIX	Człuchów	m. Człuchów
24	dwór przy ul. Wojska Polskiego 5	XIX	Człuchów	m. Człuchów
25	kościół filialny p. w. Św. Piotra i Pawła wraz z otoczeniem	XVIII	Cierzenie	Debrzno
26	zagroda nr 26 (dom, budynki gospodarcze)	XVIII	Cierzenie	Debrzno
27	kościół parafialny p. w. Wniebowzięcia NMP	XIX	Debrzno	Debrzno
28	zespół murów miejskich		Debrzno	Debrzno
29	kościół filialny p. w. MB Królowej Polski	XX	Prusinowo	Debrzno
30	kościół filialny p. w. Św. Michała Archanioła wraz z otoczeniem	XVIII	Słupia	Debrzno
31	zespół dworsko-parkowy (dwór, park, pawilony ogrodowe)	XIX	Stare Gronowo	Debrzno
32	kościół filialny p. w. Św. Wawrzyńca wraz z otoczeniem	XVIII	Strieczona	Debrzno
33	kościół parafialny p. w. Św. Ap. Bartłomieja Apostoła	XIX	Uniechów	Debrzno
34	wieża kościoła parafialnego p. w. Św. A.p. Bartłomieja	XVIII	Uniechów	Debrzno
35	kościół parafialny p. w. Narodzenia NMP	XX	Koczała	Koczała
36	kościół filialny p. w. Św. Antoniego Boboli	XVIII-XIX	Pietrzykowo	Koczała
37	kościół filialny p. w. Św. Mikołaja Biskupa	XVII-XVIII	Starzno	Koczała
38	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	XVIII	Płaszczycza	Przechlewo
39	chata nr 22	XVIII-XIX	Nowa Wieś	Przechlewo
40	kościół parafialny p. w. Św. Anny wraz z terenem przykościelnym	XVIII	Przechlewo	Przechlewo
41	kościół filialny p. w. Matki Bożej Częstochowskiej	XX	Przechlewo	Przechlewo
42	kościół parafialny p. w. Św. Wawrzyńca	XX	Sąpolno	Przechlewo
43	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	XIX	Wandzin	Przechlewo
44	park dworski	XIX	Zawada	Przechlewo
45	kościół parafialny p. w. Św. Wawrzyńca Męczennika wraz z otoczeniem	XVIII	Brzezie	Rzeczenica
46	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	XIX	Gockowo	Rzeczenica
47	kościół parafialny p. w. Św. Marcina Biskupa z Tours wraz z otoczeniem	XVII-XVIII	Gwieszdzin	Rzeczenica
48	kościół filialny p. w. Św. Franciszka wraz z otoczeniem	XVII-XVIII	Olszanowo	Rzeczenica
49	kościół filialny p. w. Św. Marcina wraz z otoczeniem	XIX	Pienięznica	Rzeczenica

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Lp.	Nazwa zabytku	Wiek	Miejscowość	Gmina
50	kościół parafialny p. w. Najświętszego Serca Pana Jezusa i Św. Mikołaja	XIX	Rzeczenica	Rzeczenica

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego (www.ochronazabytkow.gda.pl).

3.7. CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW ATRAKCYJNYCH TURYSTYCZNIE

Obszar powiatu człuchowskiego należy do jednych z najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów północnej Polski. Czyste środowisko, a także naturalne walory przyrodnicze, w tym duża lesistość obszaru (50,5%) oraz ogromna liczba i różnorodność zbiorników wodnych stanowią o ponad przeciętnej atrakcyjności tego regionu. Na terenie powiatu człuchowskiego znajduje się 88 jezior. Największa ich liczba występuje w gminie Przechlewo. Na terenie tej gminy znajduje się też największy zbiornik wodny na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej - jezioro Szczytno Wielkie o powierzchni 645,2 ha, który wraz z jeziorem Krępsko, Szczytno Małe oraz jeziorem Końskim tworzy tzw. zespół jezior szczycieńskich, którego powierzchnia wynosi ponad 1 100 ha.

Tabela 18. Zbiorniki wodne na terenie LGD.

Gmina	Liczba jezior
Koczała	20
Rzeczenica	2
Przechlewo	33
Człuchów	20
Czarne	1
Debrzno	8
Miasto Człuchów	4

Źródło: dane pochodzące z dokumentów strategicznych poszczególnych gmin z terenu LGD.

Atrakcyjność obszaru LGD wynika również z bogactwa obszarów chronionych położonych na jego terenie. Łącznie we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD Ziemi Człuchowskiej ulokowanych jest 13 rezerwatów. Najwięcej, bo aż cztery położone są w gminie Przechlewo.

Ponadto na obszarze występuje 12 obszarów Natura 2000 (4 w całości i 8 tylko w pewnym swoim fragmencie mieści się na terenie powiatu człuchowskiego).

Tabela 19. Rezerваты przyrody na terenie LGD.

Nazwa rezerwatu	Rok ustanowienia	Powierzchnia [ha]	Gmina	Opis
„Sosny”	1984	1,49	Człuchów	Fragment żyznej buczyny z licznymi gatunkami chronionymi i pomnikowymi okazami sosen.
„Jezioro Bardze Małe”	1981	7,37	Człuchów	Jezioro lobeliowe w kompleksie borów sosnowych. Fragmenty torfowiska przejściowego.
„Jezioro Sporackie”	1965	11,36	Człuchów	Jezioro lobeliowe otoczone borami sosnowymi. Stanowisko szeregu rzadkich i chronionych gatunków roślin.
„Miłachowo”	1976	3,70	Debrzno	Fragment stoku doliny rzeki Debrzynki o eksycji południowej z ciepłolubną murawą. Stanowisko gatunków ciepłolubnych na północnej granicy zasięgu.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Lokalna Grupa Działania
Ziemi Człuchowskiej

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Nazwa rezerwatu	Rok ustanowienia	Powierzchnia [ha]	Gmina	Opis
„Jezioro Cęgi Małe”	1981	4,06	Koczała	Jezioro dystroficzne z przylegającym do niego torfowiskiem przejściowym.
„Bagnisko Niedźwiady”	1982	47,76	Przechlewo	Torfowisko przejściowe i bór bagienny otoczone przez bory sosnowe. Stanowisko kilku rzadkich gatunków roślin naczyniowych i zarodnikowych.
„Jezioro Krasne”	1976	28,00	Przechlewo	Jezioro lobeliowe otoczone borem sosnowym. Stanowisko szeregu rzadkich i chronionych gatunków roślin.
„Osiedle Kormoranów”	1956	22,30	Przechlewo	Największa w kraju kolonia kormorana czarnego w momencie utworzenia rezerwatu. Obecnie ochrona żyznej buczyny niżowej z pomnikowymi okazami buka.
„Przytoń”	1984	18,05	Przechlewo	Żyzna i kwaśna buczyna niżowa na skarpie Brdy. Liczne pomnikowe drzewa w wieku ok. 200 lat.
„Bocheńskie Błoto”	1962	15,86	Rzeczenica	Torfowisko przejściowe, otoczone borami. Ostoja łęgowa żurawia i innych ptaków wodno-błotnych.
„Cisy w Czarnem”	1957	25,20	Rzeczenica	Jedno z największych w Polsce stanowisk cisa w drzewostanie bukowo - sosnowym wieku ok. 200 lat. Ostatnio regres głównego przedmiotu ochrony.
„Międzybórz”	1961	1,63	Rzeczenica	Fragment ok. 170-letniego drzewostanu bukowego z domieszką dębów i sosny.
„Dolina Gwdy”	1998	428,20	Czarne	Dolina rzeki Gwdy z licznymi zakolami, bystrzami i meandrami. Skarpa nad rzeką. Dobrze zachowane bory świeże i mieszane, fragmenty łąk i łągów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy rezerwatów województwa pomorskiego (www.gdansk.rdos.gov.pl).

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej jest też jednym z najbardziej atrakcyjnych terenów do uprawiania kajakarstwa rzeczno. Przez powiat człuchowski przebiegają szlaki rzeki Brdy, Gwdy, Czernicy, Szczyry, Białej, Rudy i Chrzęstawy. Najpopularniejszym szlakiem kajakowym jest szlak Górnej Brdy, który posiada rangę międzynarodową. Niezwykle urozmaicony, kręty bieg rzeki, rozległe lasy, malownicze jeziora, pierwotna przyroda, liczne boczne szlaki, od lat ściągają na Brdę licznych turystów wodnych. Rzeka dostępna jest dla kajakarzy na odcinku od Jeziora Głębokiego do Fordonu. Szlak ten liczy 233 km, ale ze względów komunikacyjnych zazwyczaj spływy rozpoczynają się od 8 km biegu rzeki – od wsi Stara Brda w gminie Koczała.

Wśród najważniejszych szlaków pieszych i rowerowych terenu powiatu człuchowskiego można wymienić: szlak „Kormoranów”, szlak „Doliną Brdy”, „Szlak Komturów Człuchowskich”, „Szlak Margrabiów”, „Trasa Cisowa”, „Trasa Jelenia”, „Trasa Chrobotkowa”, „Trasa Koniecpolskiego” oraz największy (870 km) zaczynający się i kończący na terenie LGD - Greenway – Naszyjnik Północy. Na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej znajduje się ponad 600 km szlaków pieszych i rowerowych.

Mieszkańcy LGD podczas konsultacji zgłosili, że istniejące szlaki wymagają modernizacji oznakowania, a także zasygnalizowali potrzebę wytyczenia dodatkowych ścieżek rekreacyjnych.

Różnorodność szlaków, rozwinięta sieć wypożyczalni sprzętu kajakowego oraz powstająca infrastruktura turystyczna przyciąga rokrocznie coraz liczniejsze rzesze turystów. Niemniej jednak mieszkańcy, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele sektora publicznego i społecznego zwrócili uwagę, że w celu rozwoju turystyki konieczne jest jeszcze uzupełnienie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze, m.in. w związku z bogatszą ofertą turystyczną proponowaną przez sąsiednie obszary. Dzięki konsultacjom społecznym poruszony został temat współpracy między podmiotami gospodarczymi. Okazało się, że przedsiębiorcy powiatu człuchowskiego w bardzo małym wymiarze współdziałają ze sobą, ale zauważyli zalety takiej współpracy m.in. zwiększenie sprzedaży poprzez kompleksową ofertę kilku przedsiębiorców, czy zastosowanie wspólnego znaku towarowego.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Dane dotyczące ruchu turystycznego pokazują, że na przestrzeni ostatnich trzech lat rysuje się wyraźna tendencja wzrostowa dotycząca liczby noclegów udzielonych na terenie powiatu człuchowskiego. W przestrzeni roku 2014 liczba ta stanowi już blisko 20 tys. noclegów.

Wg danych GUS na analizowanym terenie znajduje się 15 obiektów oferujących miejsca noclegowe. W 2013 roku turyści mogli skorzystać z 1 232 miejsc noclegowych. W tym 298 miejsc stanowiły miejsca noclegowe o charakterze całorocznym. Zaplecze noclegowe uzupełniają także pola namiotowe i campingi, które są w stanie przyjąć 1 120 turystów. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wynosi 16,9%. Współczynnik Shneidera wynosi natomiast 34,73. W zestawieniu z potencjałem regionu wskazuje to jednoznacznie, że rozwój turystyki powinien iść w parze z szeroko pojętymi zadaniami promocyjnymi, które zintegrowałyby atrakcje turystyczne regionu. Działania promocyjne podejmowane przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców powinny zostać skoordynowane i zintegrowane. Większość działań o charakterze promocyjnym i marketingowym powinno skupić się na stworzeniu wspólnego dla całego LGD produktu turystycznego oraz kompleksowej oferty sprzedaży dóbr i usług turystycznych.

Tabela 20. Obiekty noclegowe na terenie LGD.

Rodzaj obiektu	Liczba obiektów	Liczba miejsc noclegowych
Hotele	1	26
Pensjonaty	1	25
Inne obiekty hotelowe	2	60
Schroniska	1	25
Ośrodki wczasowe	3	333
Zespoły domków turystycznych	2	179
Pozostałe obiekty	5	584
Pole biwakowe	3	1 120

Źródło: Dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS.

3.8. OPIS PRODUKTÓW LOKALNYCH, TRADYCYJNYCH I REGIONALNYCH

Powiat człuchowski jest terenem bogatym w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze.

Potrawy i wyroby spożywcze z obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej znajdują się na liście produktów tradycyjnych, prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to:

- piernik z kamionki – piernik przekładany dwiema warstwami nadzienia owocowego, swój specyficzny smak zawdzięcza 3-miesięcznemu procesowi leżakowania w kamionkowym kotle,
- wianek debrzneński – ciasto drożdżowe z serem i lukrem, charakteryzujące się delikatnym smakiem dzięki tzw. zaczątkowi w postaci zakwasu pszennego,
- rogalik z wiśniami - wyjątkowy smak rogali wynika z połączenia delikatnego ciasta drożdżowego i aromatycznych lekko kwaśnych wiśni,
- miód leśny z Biernatki - smak uzależniony od rodzaju pożytku leśnego, od łagodnego po ostry, czasem z posmakiem goryczy, stosowany jako środek podwyższający odporność organizmu oraz przy chorobach górnych dróg oddechowych i przeziębieniach,
- syrop z mniszka lekarskiego - syrop, konsystencją przypominający miód, stosowany głównie w celu łagodzenia kaszlu choć ma o wiele więcej właściwości prozdrowotnych.

Wszystkie te produkty są dostępne w ciągłej sprzedaży.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Tabela 21. Miejsce sprzedaży produktów tradycyjnych.

Produkt tradycyjny	Miejsce sprzedaży	
piernik z kamionki	Cukiernia Angelika	
	ul. Traugutta 18 77-310 Debrzno	ul. Szczecińska 11 lok. 1 77-300 Człuchów
wianek debrzneński	Cukiernia Angelika	
	ul. Traugutta 18 77-310 Debrzno	ul. Szczecińska 11 lok. 1 77-300 Człuchów
rogalik z wiśniami	Centrum Gastronomiczne Canpol Sieroczyn 41 77-300 Człuchów	
miód leśny z Biernatki	Gospodarstwo Ekologiczne „Eko-Barc 1954” Biernatka 20 77-330 Czarne	
syrop z mniszka lekarskiego	Ośrodek Readaptacji EKO "Szkoła Życia" Suszarnia i przetwórnia owoców, warzyw i runa leśnego "Leśna Spizarnia" Wandzin 77-300 Człuchów	

Źródło: opracowanie własne.

Tradycyjne i regionalne produkty spożywcze z obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej promowane są także dzięki przebiegającemu przez ten teren Szlakowi Kulinarnemu Pomorza, który powstał w ramach PROW 2007-2013. Na szlaku tym znajdują się trzy punkty gastronomiczne, które serwują tradycyjne i regionalne potrawy charakterystyczne dla powiatu człuchowskiego:

- zupa z brukwi (Restauracja Angelika, ul. Jeziorna 14, 77-310 Debrzno),
- staropolska szynka pieczona (Studio 2000, ul. Ogrodowa 26, 77-330 Czarne),
- golonka z grzybami leśnymi po naszymu (Centrum Gastronomiczne Canpol, Sieroczyn 4a, 77-300 Człuchów).

Bogactwo lokalnych, tradycyjnych i regionalnych potraw jest na tyle duże, że kolejne restauracje chcą dołączyć do Szlaku Kulinarnego Pomorza. Dzięki dalszemu finansowaniu możliwy będzie jego rozwój i promocja.

Obok produktów kulinarnych na znaczeniu zyskują produkty rękodzielnicze wytwarzane przez mieszkańców powiatu człuchowskiego.

Najbardziej charakterystycznymi i rozpoznawalnymi (także za granicą) produktami rękodzielniczymi są wyroby z witek brzoźowych, których tworzeniem zajmują się Państwo Maria i Antoni Wójcik ze Skowarnek (gm. Debrzno).

Na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej tworzą także rzeźbiarze, między innymi Pan Aleksander Olów z Człuchowa, którego rzeźby dokumentują życie wsi.

Powiat Człuchowski posiada także tradycje związane z rzemiosłem garncarskim. W Sokolu (gm. Człuchów) funkcjonuje jedna z ostatnich pracowni garncarskich w Polsce, gdzie proces tworzenia naczyń glinianych odbywa się jak przed wiekami, czyli na kołach, a proces ich wypalania w tradycyjnym piecu garncarskim. Właściciele – Państwo Arkuszyńscy, stworzyli w tym miejscu Żywe Muzeum Garncarstwa Tradycyjnego.

Promocja produktów rękodzielniczych polega głównie na prezentacji swoich wyrobów podczas różnego rodzaju imprez lokalnych. Brak jest szerszej, wspólnej promocji tych wyrobów jako produktu promocyjnego regionu.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

3.9. OCHRONA ŚRODOWISKA

Na podstawie przeprowadzonych w I kwartale 2015 roku przez LGD badań własnych stwierdzono, że świadomość ekologiczna mieszkańców powiatu człuchowskiego jest bardzo słaba. Pytania, które zadano respondentom, to m.in.: „Czy interesują się ochroną środowiska?”, „Jakie są największe zagrożenia dla środowiska naturalnego?”, „W jakim czasie rozkładają się tworzywa sztuczne?”. W skali 1 do 5, respondenci ocenili zainteresowanie ochroną środowiska na 2,5. Badania wykazują ich słabe zainteresowanie w tej tematyce.

Na pytanie dotyczące czasu w jakim rozkładają się tworzywa sztuczne, tylko 34% respondentów odpowiedziało prawidłowo, że setki lat.

Zaskakującym jest fakt, że najwyżej ocenionym przez mieszkańców zagrożeniem środowiska jest niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Badania wskazały, że konieczna jest dalsza edukacja ekologiczna społeczeństwa, poprzez szkolenia, warsztaty oraz akcje informacyjne o niekorzystnych skutkach, jakie wywiera działalność człowieka na środowisko.

Niska świadomość ekologiczna przekłada się m.in. na słabe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, zarówno przez osoby prywatne jak i podmioty gospodarcze. Należy podjąć działania, które wpłyną na zwiększenie świadomości ekologicznej i dbałość o sprawę środowiska naturalnego.

3.10. OPIS PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH NA OBSZARZE

Jednym z kluczowych problemów obszaru jest niewystarczająca liczba **działań aktywizujących przedsiębiorczość i nakłaniających do podejmowania zatrudnienia**, czego następstwem jest wysokie bezrobocie i migracja mieszkańców (szczególnie ludzi młodych i wykształconych).

Z kolei skutkiem wysokiego bezrobocia jest wykluczenie społeczne i ubóstwo osób, których dotyczy ten problem, szczególnie osób z małych miejscowości oraz osób w wieku 25-34 lata. Osoby bezrobotne są też szczególnie narażone na uzależnienie od pomocy otrzymywanej z opieki społecznej, co prowadzi do zmniejszenia ich aktywności społecznej i zawodowej.

Ważnym zidentyfikowanym na obszarze problemem jest również **słaba oferta spędzania czasu wolnego oraz brak działań wzmacniających aktywność społeczną**, a także **utrudniony dostęp do obiektów użyteczności publicznej**, co objawia się brakiem zaangażowania mieszkańców w życie społeczne i rozwój obszaru.

Utudniony dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury oraz niedopasowana do potrzeb oferta kulturalna i dodatkowo zła sytuacja na rynku pracy, są przyczyną negatywnego odczuwania jakości życia przez mieszkańców, zamykania się w niewielkich społecznościach, a w skrajnych przypadkach wykluczeniem się z życia społecznego.

Problemem, który występuje ponadto na obszarze LGD, jest **słabo rozwinięta turystyka oraz słabe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego**, które wpływa negatywnie na ilość turystów odwiedzających obszar. Turystyka została zidentyfikowana jako branża rozwojowa LGD, dlatego jej lepsze funkcjonowanie może wpłynąć na poprawę jakości życia na obszarze powiatu człuchowskiego.

3.11. SPÓJNOŚĆ OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA ZIEMI CZŁUCHOWSKIEJ

Poniżej wykazano wewnętrzną spójność obszaru LSR: geograficzną i przyrodniczą, społeczno-gospodarczą oraz historyczną.

3.11.1. Spójność geograficzna i przyrodnicza

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej jest spójny geograficznie – położony jest w podprovincji Pojezierze Południowobałtyckie w obrębie trzech mezoregionów: Równiny Charzykowskiej, Pojezierza Krajeńskiego oraz Doliny Gwdy. Został on ukształtowany w wyniku faz zlodowacenia bałtyckiego (północnopolskiego): poznańsko – dobrzyńskiej oraz pomorskiej. Ta pierwsza pozostawiła utwory moreny dennej i czołowej oraz związane z nimi piaski i żwiry fluwioglacjalne w centralnej i południowej części powiatu. Natomiast wypływające ze stagnującego lądolodu wody roztopowe ukształtowały obszar równiny sandrowej fazy pomorskiej w północnej i zachodniej części powiatu.

Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej

ul. Ogrodowa 26
77-310 Debrzno
tel. 59 83 35 930
e-mail biuro@lgdzc.pl

Lokalne zasoby przyrodnicze jak lasy, jeziora i rzeki, które sprzyjają rozwojowi turystyki, są także elementem łączącym cały obszar.

3.11.2. Spójność społeczno-gospodarcza

Obszar powiatu człuchowskiego jest spójny pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej. Elementami wspólnymi dla całego terenu jest zjawisko depopulacji (ubytek ludności) oraz wysokie bezrobocie. Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej oddalony jest od dużych aglomeracji miejskich (Bydgoszcz – ok. 90 km, Gdańsk – ok. 140 km, Poznań – ok. 170 km, Szczecin – ok. 230 km).

Elementem łączącym obszar jest także rolniczy charakter, bowiem znaczna część obszaru powiatu to grunty rolne.

3.11.3. Spójność historyczna

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej łączy wspólna historia, sięgająca wczesnego średniowiecza. Tereny te bowiem znajdowały się pod wpływem Zakonu Krzyżackiego, który ukształtował aktualny układ miast i wsi powiatu człuchowskiego.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”